

Oude schaatsijzers, bodemvondsten uit Haarlem

Wij beiden zijn rond de zomer in bezit gekomen van drie heel oude schaatsijzers, die gevonden zijn in Haarlem in het Spaarne. Het bovenste ijzer op de foto is in bezit van Frits Locher en de onderste twee van Wim Molenveld. Mede dankzij de artikelen van Niko Mulder in *Kouwe Drukke* weten wij inmiddels meer over de ouderdom ervan. Deze ijzers zijn zeer waarschijnlijk gemaakt vóór 1600. Dat wij beiden vlak na elkaar en van verschillende personen uit Haarlem deze ijzers konden verwerven was een groot toeval. Frits kocht een verzameling oud ijzer na een tip van mede-Poolsterlid Ed Braakman (Ed, nogmaals dank!).

bodemvondsten, zijn buitengewoon goed geprepareerd. Een knap staaltje werk van deze 'vissers'.

De echte ouderdom van onze schaatsen is moeilijk te bepalen. Wij denken dat deze ijzers gemaakt zijn vóór 1600, omdat op afbeeldingen op schilderijen, prenten en tegels van rondom 1600 dit type schaatsen niet meer voorkomt; en daarvoor juist wel.

Onze schaatsijzers lijken exact op het oude schaatsijzer dat gevonden is bij opgravingen in Amsterdam. Het gaat daarbij om de kromming van het ijzer, de wijze waarop de punt is omgeslagen (om de houten voetstapel) en het opstaande smalle ijzer aan de achterkant, waarin een oog zit. Door dat oog werd een spijker of nagel geslagen om de schaats aan de houten voetstapel vast te maken. Deze schaatsijzers zijn aan de voorzijde breed en van achteren smal.

Afmetingen van schaatsijzers gevonden in Haarlem:

Eigendom	Lengte circa	Breedte ijzer voorzijde	Breedte ijzer achterzijde
Locher	29 cm	11 mm	6 mm
Molenveld	32 cm	8 mm	5 mm
Molenveld	32 cm	12 mm	8 mm

De tip betrof het schaatsijzer dat tussen de oude spijkers, schaartjes, hamers etc. op een foto was afgebeeld. De verkoper hiervan vertelde dat hij zich een 'magneetvisser' noemt en hij dit spul lang geleden bij elkaar 'gevist' had. Tegenwoordig zou het met een magneet hengelen niet meer mogen omdat wat opgehaald wordt, nog al eens als een archeologische bodemvondst wordt aangemerkt. De schaatsijzers van Wim zijn waarschijnlijk op dezelfde manier boven water gekomen. Alle drie de ijzers, als ook de andere ijzeren

Een afbeelding van het Amsterdamse schaatsijzer is opgenomen door Niko Mulder in zijn artikel over snavelschaatsen in *Kouwe Drukke* nummer 37 (december 2009).

Foto Bureau Monumenten & Archeologie van de gemeente Amsterdam

Andere bronnen die ons houvast gaven bij het bepalen van de ouderdom van onze schaatsijzers waren de volgende.

Op de Poolsterdag in oktober van dit jaar had Hans van der Donck een paar zeer oude schaatsen uit de collectie van het Westlands schaatsmuseum bij zich. Het waren twee houten voetstapels die pas een paar jaar geleden zijn opgegraven in een oude beerput in Delft. Hans heeft deze schaatsen zeer nauwkeurig beschreven in *Kouwe Drukke* 42 (oktober 2011) en dateert deze

schaatsen op circa 1500. In het hout zijn nog enkele stukjes ijzer aanwezig. Ook deze ijzers waren aan de voorzijde om de voetstapel heen geslagen en liepen aan de achterzijde haaks omhoog; vergelijkbaar dus met onze schaatsijzers.

Bovendien lijken onze schaatsijzers erg op de schaats die is afgebeeld op het drieluik 'De tuin der lusten' van

Hieronimus Bosch dat in bezit is van het Prado museum in Madrid.

Dit schilderij is gemaakt tussen 1480 en 1490. Een afbeelding van deze schaats heeft Niko opgenomen in zijn artikel over de revolutionaire puntschaats in *Kouwe Drukke* nummer 38 (april 2010).

In zijn boek *Van Glis tot Klapschaats* heeft Wiebe Blauw schaatsen afgebeeld die in Dordrecht zijn opgegraven en zijn gedateerd op circa 1225. Het ijzer van deze schaatsen is aan de voorkant - op

dezelfde wijze als bij onze schaatsijzers - breed uitgesmeed en om de houten voetstapel heen geslagen. Aan de achterzijde is het ijzer ook om de voetstapel heen geslagen; dit is dus anders dan bij onze schaatsijzers. Een vergelijkbaar ijzer (met een beetje hout) is in 1979 door archeologen gevonden bij een opgraving van een complete middeleeuwse smederij aan de

Amsterdamse Nieuwendijk. Het ijzer van deze schaats is circa 10 mm en komt dus wat betreft dikte overeen met onze schaatsijzers. Op de website '*Het virtuele schaatsmuseum*' van Poolsterlid Bert van Voorbergen is van deze schaats een afbeelding te zien.

De komende jaren zullen we hopelijk nog veel meer te weten komen om een betere inschatting te kunnen maken van de ouderdom van de hierboven beschreven schaatsen en natuurlijk van onze schaatsijzers.

Wim Molenveld en Frits Locher